

Létay Vera*

1935–2020

Meghalt, de nekem az tetszene, ha most semmiféle évszám vagy száraz adat nem állna a neve mellett. Azok a lexikonokban olvashatóak majd... Egyszer azt mondta, érettségi után kertészmérnöknek jelentkezett. Mégis a Színművészeti Főiskola dramaturg szakán végzett, és az ötvenes évek végétől néhány évig filmdramaturgként dolgozott. Nem ez lett a hivatása, írni kezdett. Magam a régi, kis formátumú fekete-fehér *Filmvilág* írásai alatt ismertem meg a nevét. Hamar megjegyeztem. (Kicsit később az *ÉS*-ben rendszeresen színházkritikákat írt, ezek kötetben is megjelentek.)

Elsőként közölt hosszabb portrécikket magyarul Hitchcockról és Viscontiról, elsőéves egyetemistaként buzgón olvastam. Emlékezetes kritikájában (talán a legjobb ebből az időből) – a *Hamu és gyémántot* méltatta, beleérző, empatikus módon, és a remekműnek kijáró magas mércével. Szintén

---

* Az írás az *Élet és Irodalom* 2020. április 30-i (18.) számában jelent meg.

érdekes és fontos ekkori interjúja Herskó Jánossal a Gelléri Andor Endre novellái nyomán készült *Vasvirágról*.

A hatvanas években egyáltalán nem volt gyenge vagy jelentéktelen a régi *Filmvilág*: Bíró Yvette, Somlyó György, Nemeskürty István, B. Nagy László, Gyertyán Ervin, Hegedűs Zoltán cikkeire lehetett figyelni. Néha érdekes viták (még ha mint más lapokban is persze párt felügyelte viták) bomlottak ki például Makk Károly, majd Jancsó fontosabb filmjeiről. (Hámos György főszerkesztőt „fentről” többször is megdorgálták.) Nekem nagyon tetszett, hogy rendszeresen beszámoltak az akkori francia „új hullám” eseményeiről. És a magyar filmesztétika történetének klasszikusa, Hevesy Iván is írt még, ha jól emlékszem: csak ezeken a hasábokon.

Mégis, később már eléggé elfáradt a lap. Késői évfolyamaira kevésbé emlékszem. Pedig akkor ismertem meg személyesen Létay Verát: tetszett neki az új Andrzej Wajda-filmről írt kritikám, és nemsokára, a lap megújításakor ő hívott a szerkesztőségbe. A *Filmvilág* új, nagyobb formátumban, 1979 őszén indult. Az első számban Weöres Sándorral jelent meg hosszú beszélgetés: Vera ötlete volt persze, és növekvő örömmel kísértük. Weörest érdekelte a film, de moziba rég nem járt, tévét nem láttunk a lakásában. Ha volt, akkor sem nézte. Így még érdekesebb lett a beszélgetés. Vetítést rendeztünk neki és Károlyi Amynak néhány Buñuel-filmből, majd néhány nap múlva Weöres Sándor kommentálta a látottakat. Szabadon csapongva beszélt a filmről, a költészetről, a szürrealizmusról. Azt is elmondta, amit nem értett. Épp ahogy vártuk, ahogy szerettük volna. Ebben a bemutatkozó lapszámban Huszárik Zoltán is főszereplő. Létay kívül-belül átalakította a *Filmvilágot*. A magyar film még inkább középpontjába került, s nemcsak a kötelező pártirányítást halkította finomabbra, de semmilyen rendező, Makk sem, Jancsó sem élvezhetett tekintélyelvű

dicséretet (vagy ellenkezőleg: főnről sugalmazott elmarasztalást).

A nagyobb lapoldal jobb, változatosabb fotókat és tördelést hozott. Időnként tematikus számmal jelentkeztünk. A „Film és képzőművészet” különszámot rábízta akkori képszerkesztőnkre, Lajta Gáborra (mára jelentős festőművész, akkor tehetséges kezdő). Kötelező anyagot alig adott le nyersen, azzal is elegánsan bánt. (Bár belegondolva nem vagyok biztos abban, hogy a nyolcvanas évektől volt-e kötelező „muszanyaguk” a művészeti folyóiratoknak: talán már nem.) A hírhedt főszerkesztői eligazításokon azért élesen figyeltek rá és a lapra. Nagyobb fenyítést Sára Sándor dokumentumsorozata, a II. világháborús Pergőtűz visszhangja, vitacikkei miatt kapott. Egy ideig visszatartották Balázs Béla-díját.

Főszerkesztőként sajnos jóval kevesebbet írt. Ezt nemcsak a szerkesztőség tagjai, de az olvasók sokasága is sajnálta. Évente néhány európai fesztivál meghívottjaként azonban ezekről a szemlékről gyakran nagy terjedelmű és emlékezetes írásokat publikált. Nagy és példaadó beszámolók – életről és filmről. Mégis, akkortól kezdve, az új *Filmvilág* megalapításától igazán a szerkesztés művészetét sokkal többre tartotta önmaga számára, mint az írást. Szerkesztés? Ebben csak bámulni tudtam, lévén, hogy magamnak a lapszerkesztéshez alig volt tehetségem. Láttam, tudomásul vette és megengedte, hogy inkább csak írjak.

Irodalomról is valamit: a Létay Vera-szerkesztette *Filmvilág*ban az irodalom mindvégig kicsit több volt, mint egy „társművészet”. Jelentős huszadik századi írók memoárja is szerepelt benne, például Iszaak Babelé. A régi *Nagyvilág* is megirigyelhette. Tovább, találomra. *Cocteau és a film...* – lapozgatok egy nagyobb összeállítást... Vagy megint találomra: Carlos Saura *Carmen*-balettfilmjének bemutatása kapcsán a *Carmen*-

mítosz különféle fénytörésben, Nietzsche egyik szövegével. A francia filmre az új hullám diadala és bukása után is figyelt a szerkesztőség. Godard gyakran került fő helyre. A spanyol film viszont soha nem fénylett Magyarországon az érdeklődés nagy tükrében. Itt igen, ha értelme volt. A francia és olasz filmet majdnem mindig az irodalom felől (is) értékeltük. Akkor is, ma is a sajnálom, hogy irodalmi bibliográfiák és szemlék nem jegyezték, nem szemlézték a lap cikkeit, tanulmányait.

1989/90-ben a *Filmvilág*ot a változó gazdasági földcsuszamlások zajában a megszűnés veszélye fenyegette, mint sok más kulturális lapot. Vagy mint magát a MAFILM-et meg az egész előző filmgyártási-forgalmazási szisztémát. Vera heroikus napi küzdelmet vállalt, tárgyalt-tárgyalt, olyan terepen, melyen eredendően nem mozgott könnyen. Aztán ezt is megismerte, és megmentette a lapot. Sőt, ki tudja, hányadszor ismét megújította, teljesen más kulturális és társadalmi környezetben.

A ma is élő *Filmvilág* a magyar folyóirat-történet gazdag fejezete – ez az emlékezés most legyen búcsúzás Létay Verától.

Hárman a *Filmvilág* szerkesztőségéből egy hajókiránduláson az 1980-as évek közepén (Létay Vera mellett Reményi József Tamás és Zalán Vince)

